

ARTISTIC POTTERY AND THE SCIENTIFIC AND PRACTICAL ASPECTS OF ITS DEVELOPMENT ON A CLUSTER BASIS WITH THE PARTICIPATION OF MASTER CRAFTSMEN

Berdiyev Navruz Odiljon ugli

Surkhandarya region, Boysun district Teacher of Secondary School No. 12 E-mail: Naviberdiyev9600@gmail.com

Phone: +998 93 637 68 86

Khaqnazarova Khadicha Khasanovna

Surkhandarya region, Termez city Teacher of Secondary School No. 12 E-mail: Xaqnazarova1972@gmail.com

Phone: +998 90 747 63 14

Norboyeva Aziza Shavkat qizi

1st-year Master's student, TISU University E-mail: azizaazizichka44@gmail.com Phone: +998 99 076 38 18
<https://doi.org/10.5281/zenodo.18516161>

ARTICLE INFO

Received: 30th January 2026

Accepted: 06th February 2026

Online: 07th February 2026

KEYWORDS

Artistic pottery, folk applied art, handicrafts, pottery cluster, master craftsmen, master-apprentice tradition, cluster model, innovative development, creative industry, national cultural heritage products.

ABSTRACT

This scientific article examines the current issues in the development of artistic pottery and explores the conceptual and organizational mechanisms of its formation on a cluster basis with the participation of master craftsmen. In the course of the research, the cultural and economic essence of artistic pottery, existing systemic problems in the field, and the advantages of the cluster approach in overcoming these challenges are scientifically analyzed.

Special attention is paid to the central role of master craftsmen within the cluster system, the preservation and development of the master-apprentice tradition, and the introduction of innovative technologies and modern design solutions. In addition, the article highlights the socio-economic effectiveness of developing artistic pottery based on the cluster model, as well as its importance in regional development and the preservation of national cultural heritage.

The research findings contribute to the development of scientific and practical recommendations aimed at ensuring the sustainable development of artistic pottery, supporting the activities of craftsmen, and shaping national handicrafts as a modern creative industry.

BADIIY KULOLCHILIK VA UNI USTA HUNARMANDLAR BILAN KLASSTER ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-AMALIY JIHATLARI

Berdiyev Navro'z Odiljon o'g'li

Surxondaryo viloyati Boysun Tumani 12-umumiy o'rta ta'lim o'qituvchisi

Naviberdiyev9600@gmail.com +998936376886

Xaqnazarova Xadicha Xasanovna

Surxondaryo viloyati Termiz shahri 12-umumiy o'rta ta'lim o'qituvchisi

Xaqnazarova1972@gmail.com. +998907476314

Norboyeva Aziza Shavkat qizi

TISU universiteti 1-kurs magistranti

azizaazizichka44@gmail.com. +998990763818

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18516161>

ARTICLE INFO

Received: 30th January 2026

Accepted: 06th February 2026

Online: 07th February 2026

KEYWORDS

Badiiy kulolchilik, xalq amaliy san'ati, hunarmandchilik, kulolchilik klasteri, usta hunarmandlar, usta-shogird an'anasi, klaster modeli, innovatsion rivojlanish, kreativ industriya, milliy madaniy meros mahsulotlar.

ABSTRACT

Mazkur ilmiy maqolada badiiy kulolchilikni rivojlantirishning dolzarb masalalari hamda uni usta hunarmandlar bilan klaster asosida tashkil etishning konseptual va tashkiliy mexanizmlari tadqiq etiladi. Tadqiqot jarayonida badiiy kulolchilikning madaniy va iqtisodiy mohiyati, sohada mavjud tizimli muammolar hamda ularni bartaraf etishda klaster yondashuvining ustun jihatlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Maqolada usta hunarmandlarning klaster tizimidagi markaziy o'rne, usta-shogird an'anasini saqlash va rivojlantirish, innovatsion texnologiyalar hamda zamonaviy dizayn yechimlarini joriy etish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Shuningdek, klaster modeli asosida badiiy kulolchilikni rivojlantirishning ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligi, hududiy rivojlanish va milliy madaniy merosni asrashdagi ahamiyati yoritib berilgan. Tadqiqot natijalari badiiy kulolchilikni barqaror rivojlantirish, hunarmandlar faoliyatini qo'llab-quvvatlash hamda milliy hunarmandchilikni zamonaviy kreativ industriya sifatida shakllantirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Badiiy kulolchilikning ilmiy-nazariy asoslari

Badiiy kulolchilik xalq amaliy san'atining muhim tarmog'i bo'lib, u insoniyat taraqqiyotining ilk bosqichlaridan boshlab moddiy va ma'naviy ehtiyojlarni qondirib kelgan. Ilmiy manbalarda kulolchilik nafaqat xo'jalik faoliyati turi, balki estetik tafakkur mahsuli sifatida ham talqin etiladi. Badiiy kulolchilik buyumlarida xalqning dunyoqarashi, milliy ramzlari,

urf-odatlar va tarixiy xotirasi mujassam bo'ladi. Nazariy jihatdan badiiy kulolchilik "madaniyat – san'at – iqtisod" tizimining uzviy bo'g'ini sifatida qaraladi. Ushbu soha bir tomondan madaniy merosni saqlashga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan hududiy iqtisodiy rivojlanish uchun muhim resurs hisoblanadi. Shu bois zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda badiiy kulolchilikni alohida hunar sifatida emas, balki kreativ industriyaning tarkibiy qismi sifatida

rivojlantirish masalasi ilgari surilmoqda.

O'zbekistonda badiiy kulolchilik qadimiy an'analarga ega bo'lib, Rishton, G'ijduvon, Xiva, Samarqand kabi hududlar o'z kulolchilik maktablari bilan mashhur. Ushbu hududlarda shakllangan uslublar rang tanlovi, naqshlar tizimi va texnologik jarayonlar bilan bir-biridan farqlanadi. Shu bilan birga, hozirgi davrda badiiy kulolchilik rivojida bir qator muammolar mavjud: hunarmandlarning yakka tartibda faoliyat yuritishi;

- ishlab chiqarish hajmining kichikligi;
- xomashyo ta'minotida barqarorlikning yetishmasligi;
- zamonaviy dizayn va innovatsiyalarning kam joriy etilishi;
- marketing va eksport mexanizmlarining sustligi;
- yoshlarning hunarga qiziqishining pasayishi.

Mazkur muammolar badiiy kulolchilikning barqaror rivojlanishiga to'sqinlik qilmoqda va tizimli yondashuv zarurligini ko'rsatmoqda. Klaster yondashuvi iqtisodiy nazariyada muayyan hududda joylashgan, o'zaro bog'liq subyektlarning hamkorlik asosida faoliyat yuritish modelini anglatadi. Hunarmandchilik sohasida klaster modeli ishlab chiqarish, ta'lim, xizmat ko'rsatish, savdo va turizm yo'nalishlarini yagona tizimga birlashtiradi.

Badiiy kulolchilik klasteri quyidagi asosiy elementlarni o'z ichiga oladi:

- usta hunarmandlar va ustaxonalar;
- shogirdlar va kasb-hunar ta'limi muassasalari;
- dizaynerlar va san'atshunoslar;
- xomashyo yetkazib beruvchilar;

- marketing, logistika va savdo subyektlari;

- turizm va madaniy xizmatlar sohasi.

Mazkur elementlarning o'zaro integratsiyasi klaster samaradorligini ta'minlaydi va sinergetik ta'sirni yuzaga keltiradi. Badiiy kulolchilik klasterida usta hunarmandlar markaziy subyekt hisoblanadi. Ular nafaqat ishlab chiqaruvchi, balki milliy an'analarni saqlovchi va bilim uzatuvchi asosiy manba sifatida maydonga chiqadi. Usta-shogird an'anasining klaster doirasida rivojlanishi yosh kadrlar tayyorlashning samarali mexanizmini yaratadi.

Klaster sharoitida usta hunarmandlarning funksiyalari kengayadi:

- mahsulot sifati va badiiy darajasini nazorat qilish;
- shogirdlarga amaliy bilim va ko'nikmalarni o'rgatish;
- dizaynerlar bilan hamkorlikda yangi mahsulotlar yaratish;
- milliy uslubni saqlash va targ'ib qilish.

Natijada usta hunarmandlar oddiy ishlab chiqaruvchidan kreativ yetakchi va mentor maqomiga ko'tariladi. Badiiy kulolchilikni klaster asosida rivojlantirish innovatsiyalarni joriy etish uchun qulay muhit yaratadi. Zamonaviy texnologiyalar, jumladan:

- energiya tejamkor pechlar;
- ekologik toza sir va bo'yoqlar;
- yangi dizayn konsepsiyalari;
- raqamli marketing va elektron savdo platformalari

mahsulot sifatini oshirish va ishlab chiqarish samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, innovatsiyalar an'anaviy shakl va bezaklarni saqlagan holda joriy etilishi

badiiy kulolchilikning asosiy tamoyili bo'lib qoladi. Badiiy kulolchilik klasterlarining rivojlanishi hududiy ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Xususan:

- yangi ish o'rinlari yaratiladi;
- hunarmandlarning daromadi oshadi;
- ichki va tashqi turizm rivojlanadi;
- milliy hunarmandchilik mahsulotlari eksport salohiyati ortadi.

Bu jarayon badiiy kulolchilikni nafaqat madaniy, balki iqtisodiy jihatdan ham muhim soha sifatida mustahkamlaydi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi takliflar ilgari suriladi:

- badiiy kulolchilik klasterlari faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy bazani takomillashtirish;
- usta hunarmandlarni moliyaviy rag'batlantirish mexanizmlarini joriy etish;
- kulolchilik mahsulotlarini milliy va hududiy brend sifatida rivojlantirish;
- ta'lim-ishlab chiqarish-bozor integratsiyasini kuchaytirish.

Badiiy kulolchilik klasterlarining uzoq muddatli rivojlanish istiqbollari

Badiiy kulolchilik klasterlari uzoq muddatda milliy hunarmandchilikni barqaror rivojlantirish va kreativ industriya tarkibiga integratsiya qilishning strategik mexanizmi sifatida ko'riladi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, klaster tizimi an'anaviy hunarmandchilikni iqtisodiy va madaniy jihatdan raqobatbardosh qilish imkonini beradi, shu bilan birga hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishga xizmat qiladi. Klaster tizimi orqali badiiy kulolchilik mahsulotlarini standartlashtirish, sifat nazorati va marketing mexanizmlarini joriy etish mumkin. Bu esa:

- mahsulotlarning xalqaro bozorga chiqish salohiyatini oshiradi;
- milliy brend yaratishga xizmat qiladi;
- eksport daromadini oshirib, hunarmandlarning iqtisodiy barqarorligini ta'minlaydi.

Masalan, Rishton va G'ijduvon kulolchilik mahsulotlarini xalqaro yarmarkalar va raqamli platformalarda targ'ib etish orqali eksport hajmi sezilarli darajada oshishi mumkin.

Uzoq muddatli istiqbolda klasterlar:

- zamonaviy dizayn va texnologiyalarni joriy qilish;
- yangi turdagi kulolchilik mahsulotlarini yaratish;
- ijodiy startaplar va turistik xizmatlar bilan integratsiyalashish orqali kreativ industriyaning muhim bo'g'iniga aylanadi. Bu nafaqat ishlab chiqarish hajmini oshiradi, balki hunarmandlarning ijodiy imkoniyatlarini kengaytiradi.

Yosh avlodni jalb qilish va hunar uzluksizligini ta'minlash

Klaster tizimi doirasida usta-shogird an'anasi tizimli ravishda rivojlantiriladi. Bu:

- yoshlarni hunarga qiziqtiradi;
- kasb-hunar ta'limi bilan ishlab chiqarishni integratsiyalaydi;
- hunar uzluksizligini ta'minlaydi.

Natijada badiiy kulolchilik nafaqat tarixiy an'ana, balki kelajak avlod uchun barqaror daromad manbai sifatida saqlanadi. Badiiy kulolchilik klasterlari hududiy rivojlanish strategiyasining ajralmas qismi hisoblanadi. Ular:

- madaniy turizmni rivojlantiradi;
- hududning investitsiyaviy jozibadorligini oshiradi;

- mahalliy bandlik va kichik biznesni rag'batlantiradi.

Turizm bilan integratsiyalashgan kulolchilik klasterlari mahalliy iqtisodiyot uchun uzoq muddatli barqaror daromad manbai bo'lib xizmat qiladi. Uzoq muddatli rivojlanish istiqbolida klasterlar ekologik barqarorlikni ta'minlashi shart. Bu:

- energiya tejankor pechlar va ekologik toza sirlarni qo'llash;
- chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash tizimlarini joriy etish;
- mahalliy resurslardan samarali foydalanish kabi choralarni o'z ichiga oladi. Shu yo'l bilan badiiy kulolchilik ekologik jihatdan barqaror va uzoq muddatli rivojlanishga tayyor bo'ladi. Kelajakda O'zbekistonning badiiy kulolchilik klasterlari:

- xalqaro madaniy hamkorlik va yarmarkalarda faol ishtirok etish;
- milliy brendlarni global miqyosda targ'ib qilish;
- innovatsion va dizayn markazlari bilan integratsiyalashish yo'nalishida strategik ahamiyat kasb etadi. Natijada badiiy kulolchilik nafaqat milliy, balki xalqaro darajada tan olingan kreativ industriya tarmog'iga aylanadi.

Badiiy kulolchilikning barqaror rivojlanishi bevosita hunarning uzluksizligiga bog'liq. Shu bois yosh avlodni hunarga jalb qilish va ularning malakasini oshirish strategik vazifa hisoblanadi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, hunarmandchilikda avlodlar uzluksizligi saqlanmasa, an'anaviy texnologiyalar va milliy dizayn elementlari yo'qolib ketishi mumkin. An'anaviy usta-shogird tizimi yosh hunarmandlarni tayyorlashning eng

samarali usuli hisoblanadi. Klaster modeli doirasida bu tizim quyidagi afzalliklarni beradi:

- Shogirdlar amaliy mashg'ulotlar orqali real ishlab chiqarish jarayoniga jalb qilinadi.
- Usta hunarmandlarning bilim va tajribasi tizimli ravishda uzatiladi.
- Shogirdlar nafaqat hunar, balki biznes va marketing asoslarini ham o'rganadi, bu ularni mustaqil faoliyatga tayyorlaydi.

Masalan, Rishton kulolchilik maktabida usta-shogird tizimi asosida har yili 20–30 yosh hunarmand tayyorlanadi, ularning bir qismi klaster ustaxonalarda ishlash bilan birga o'z loy mahsulotlarini yaratadi. Badiiy kulolchilikni o'qitishda maktab va kollejlarda bilan hamkorlik qilgan holda quyidagi amaliy chora-tadbirlar samarali:

- maxsus kulolchilik kurslarini joriy etish;
- loydan ishlash va bezak texnologiyalarini o'rgatish;
- dizayn va estetikani tushuntirish;
- bozor talabini hisobga olgan mahsulot yaratishni o'rgatish.

Bu yondashuv yoshlar orasida hunarga qiziqishni oshiradi va tayyor mahsulotlarni bozorga chiqarish imkonini beradi. Yoshlarni hunarga jalb qilishda rag'batlantirish mexanizmlari muhim o'rin tutadi. Masalan:

- stipendiya va grantlar asosida tayyorlash;
- xalqaro va hududiy ko'rgazmalar, yarmarkalarda ishtirok etish imkoniyatini berish;
- innovatsion va kreativ ishlanmalar uchun mukofotlar joriy etish.

Bu chora-tadbirlar yosh hunarmandlarning ijtimoiy

motivatsiyasini oshiradi va hunarning barqaror uzluksizligini ta'minlaydi. Klaster asosida ishlash yosh hunarmandlar uchun quyidagi imtiyozlarni yaratadi:

- usta hunarmandlar bilan doimiy hamkorlik;
- ishlab chiqarish jarayonida real tajriba olish;
- turizm va savdo faoliyati orqali mahsulotni iste'molchiga yetkazish;
- o'z loy mahsulotlarini yaratish va sotish imkoniyati.

Natijada yosh hunarmandlar faqat bilim oluvchi emas, balki ishlab chiqaruvchi va tadbirkor sifatida rivojlanadi. Yosh avlodni jalb qilishda raqamli texnologiyalarni joriy etish ham samarali:

- onlayn master-klasslar va videodarslar;
- ijtimoiy tarmoqlar orqali hunarmandchilik mahsulotlarini targ'ib qilish;
- raqamli platformalar orqali mahsulotlarni sotish.

Bu innovatsiyalar hunarga qiziqishni oshiradi va an'anaviy kulolchilikni zamonaviy yoshlar orasida ommalashtiradi.

Xulosa

Yosh avlodni jalb qilish va hunar uzluksizligini ta'minlash badiiy kulolchilikni rivojlantirishning asosiy omili hisoblanadi. Usta-shogird an'anasi, ta'lim tizimi, klaster modeli va innovatsion texnologiyalar birgalikda qo'llanilganda, milliy hunarmandchilik barqaror rivojlanadi va kreativ industriya tarkibiga integratsiyalashadi. Badiiy kulolchilik milliy madaniyat va hunarmandchilikning eng qadimiy tarmoqlaridan biri bo'lib, u nafaqat

tarixiy va estetik ahamiyatga ega, balki hududiy iqtisodiy rivojlanish, kreativ industriya va eksport salohiyatini oshirishda strategik rol o'ynaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, badiiy kulolchilikning barqaror rivoji uchun an'anaviy yondashuvlardan tashqari, klaster modeli asosida tizimli integratsiyalashgan mexanizmlar joriy etilishi zarur. Badiiy kulolchilik mahsulotlari milliy o'zlikni ifodalaydi, xalqning tarixiy va badiiy xotirasini saqlaydi, shuningdek, qo'shimcha iqtisodiy qiymat yaratadi. Klaster tizimi orqali bu ikki funktsiya sinergik tarzda amalga oshiriladi. Usta hunarmandlar nafaqat ishlab chiqaruvchi, balki shogirdlar tayyorlovchi, innovatsiyalarni joriy etuvchi va milliy dizaynni saqlovchi subyekt sifatida faoliyat yuritadi. Klaster tizimi ularni mentor va yetakchi maqomiga ko'taradi. Usta-shogird tizimi, kasb-hunar ta'limi, rag'batlantirish mexanizmlari va raqamli innovatsiyalar orqali yosh avlod hunarga jalb qilinadi. Bu badiiy kulolchilik an'alarini saqlab qolish va barqaror uzluksizlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Zamonaviy texnologiyalar va kreativ dizayn yechimlarini joriy etish mahsulot sifatini oshiradi, ishlab chiqarish samaradorligini kuchaytiradi va badiiy kulolchilikni zamonaviy kreativ industriya tarkibiga integratsiyalash imkonini beradi. Klasterlar hududiy iqtisodiyotga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatadi: ish o'rinlari yaratiladi, turizm rivojlanadi, mahalliy va milliy brendlar shakllanadi. Shu bilan birga, ekologik barqarorlikni ta'minlash va resurslardan samarali foydalanish uzoq muddatli istiqbolni kafolatlaydi. Badiiy kulolchilik klasterlari nafaqat milliy darajada, balki

xalqaro miqyosda tan olingan kreativ industriya tarmog'iga aylanadi. Shu tarzda badiiy kulolchilikning klaster modeli asosida rivojlanishi milliy madaniyatni saqlash, hududiy iqtisodiyotni rag'batlantirish va yosh

avlodni hunarga jalb qilish imkonini beradi. Bu yondashuv badiiy kulolchilikni an'anaviy hunardan zamonaviy, raqobatbardosh va barqaror kreativ industriya tarmog'iga aylantiradi.

References:

1. Abdurahmonov, S. (2018). *O'zbek xalq amaliy san'ati va hunarmandchilik*. Toshkent: San'at nashriyoti.
2. Asqarov, T., & Rahmatov, I. (2020). "Badiiy kulolchilikni rivojlantirishning hududiy va iqtisodiy ahamiyati." *Iqtisodiyot va madaniyat*, 3(45), 56–64.
3. Karimov, B. (2017). *Hunarmandchilik klasterlari: nazariya va amaliyot*. Toshkent: Fan.
4. Rasulov, A. (2019). "Usta–shogird tizimi va milliy hunarmandchilik an'analari." *Madaniyat va jamiyat*, 2(12), 22–31.
5. Sobirov, N. (2021). *Badiiy kulolchilik mahsulotlarining dizayni va innovatsiyalari*. Samarqand: Madaniyat nashriyoti.
6. World Bank. (2016). *Cluster Development Handbook: Strategies for Regional Competitiveness*. Washington D.C.: World Bank Publications.
7. Porter, M. E. (1998). *Clusters and the New Economics of Competition*. Harvard Business Review, 76(6), 77–90.
8. UNESCO. (2013). *Intangible Cultural Heritage and Sustainable Development*. Paris: UNESCO Publishing.
9. Xolmatov, R. (2020). "Badiiy kulolchilik va turizm: integratsiya imkoniyatlari." *O'zbekiston iqtisodiyoti va madaniyati*, 4(33), 45–53.
10. Yusupov, D. (2019). *Zamonaviy hunarmandchilik va kreativ industriya*. Toshkent: Innovatsiya va san'at nashriyoti.
11. Yangiboy o'g'li, Abduxamidov Quvonchbek. "AXBOROT VA KOMMUNIKATSIYA TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANGAN RASMLARNI O'QITISH ORQALI O'QUVCHILARNING IJODIY QOBILATLARINI OSHIRISH." *O'qituvchilar veb-sayti: Inderscience Research* 2.11 (2024): 147-150.
12. Yangiboy o'g'li, Abduxamidov Quvonchbek. "TALABALARNING IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA INDIVIDUAL YONDASHUVNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK ASOSLARI." (2025).
13. Yangiboy o'g'li, Abduxamidov Quvonchbek. "Tasviriy san'at darslarida o'quvchilarning kreativ kompetensiyasini shakllantirish." *IQRO INDEXING* 13.01 (2024): 3-6.
14. Yangiboy o'g'li A. Q. IMPROVING STUDENTS' CREATIVE ABILITIES THROUGH TEACHING ART LESSONS USING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES // Web of Teachers: Inderscience Research. – 2024. – T. 2. – №. 11. – C. 147-150.

15. Yangiboy o'g'li, Abduxamidov Quvonchbek, and Toxtamuradova Gulchexra Daniyarovna. "MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYADA TASVIRIY SAN'AT VOSITALARI VA O'QUVCHILARNING BADIY-ESTETIK TA'LIMI."
16. Yangiboy o'g'li, Abduxamidov Quvonchbek. "TASVIRIY SAN'AT YO 'NALISHIDAGI TALABALARNI KASBIY FAOLIYATGA YO 'NALTIRISH USULLARI." *XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYALAR* 1.1 (2024): 138-141.
17. Bozorov, F., & Baymetov, B. B. (2023). USING THE STILL LIFE GENRE OF FINE ART IN ORGANIZING GROUP CLASSES FOR STUDENTS IN HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION. *European International Journal of Pedagogics*, 3(04), 5-12.
18. Toyir o'g'li, F. B. (2023). IJODIY TOGARAKLAR ORQALI TALABA-YOSHLARDAGI TADBIRKORLIK KONIKMALARINI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI (TASVIRIY SAN'AT). *Journal of new century innovations*, 27(4), 113-117.
19. Bozorov, F. (2022). Ijodiy to'garaklarda yoshlarni tasviriy san'atdan tavirlash malaka va ko'nikmalarni shakllantirish metodikasi. *Science and Education*, 3(8), 130-137.
20. Toyir ogli, B. F. (2023). IJODIY TOGARAKLAR ORQALI TALABA-YOSHLARDAGI TADBIRKORLIK KONIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI. *Journal of new century innovations*, 27(5), 58-60.
21. Bozorov, F. (2023, December). TALABALARDA IJODIY QOBILYATNI RIVOJLANTIRISH VA TADBIRKORLIKKA YO 'NALTIRISHDA TO 'GARAKLARNING AHAMIYATI. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE on the topic: "Priority areas for ensuring the continuity of fine art education: problems and solutions" (Vol. 1, No. 01).
22. Toyir ogli B. F. IJODIY TOGARAKLAR ORQALI TALABA-YOSHLARDAGI TADBIRKORLIK KONIKMALARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI //Journal of new century innovations. – 2023. – T. 27. – №. 5. – C. 58-60.